Die Wet Gods is beslist, is vast, duldt geen aarzeling. Iets wat hier niet enkel bedoeld is van de Wet der Tien geboden, maar zich uitstrekt tot geheel het samenstel van de ordinantien Gods, zijn dienst, zijn Woord.

Welnu, zoo dikwijls het hart van den Psalmist zich naar die heerlijke openbaring van zijn God keert, ontvangt hij den indruk van een vasten onbeweeglijken cederstam voor zich te zien, waarom hij zich als een slingerplant opwaarts kan slingeren, en door wiens vastigheid hij in staat is de woede der stormen te trotseeren.

Laat hij daarentegen dien vasten cederstam los, en zoekt hij te leunen op de twijfelzuchtige, uiteenloopende, zichzelve telkens weersprekende meeningen der menschen, dan voelt hij zich als verstrikt tusschen allerlei kromgebogen en dooreengevlochten ranken van een wilden wringerd, en als de winden opzetten, slingert zijn arme ziel met het rusteloos slingeren dier verwarde ranken onrustig op en neder.

Uit die levenservaring spreekt hij, uit die zielsondervinding getuigt hij.

En omdat nu die dobberende menschelijke wijsheid hem zelven vroeger bekoord heeft, en de ondervinding die hij er meê opdeed, zoo bitter teleurstellend was, en hij later, tot de vastigheid van Gods Woord teruggekeerd, daarin zoo verrassende stevigheid voor zijn eigen zielsbestaan vond, dáárom is hij nu zelfs bitter tegen die »kwade ranken", die hem zooveel leed hebben berokkend.

Ik *haat* ze, roept hij uit, die »kwade ranken", en wat ik *liefheb*, waar ik mij aan vast- en omheen klem, dat zijn niet meer die brosse, die ijle en die geen steun biedende ranken van den wilden wringerd, maar dat is Gods Wet en Woord.

Onder de tijdgenooten van den Psalmist stond het tusschen den dienst van Jehova en de wereldwijsheid, die zich in allerlei philosophie en afgoderij belichaamde.

En nu waren er niet *twee*, maar *drie* soorten van menschen.

Trouwe vrienden van Jehova, fanatieke Baaldienaren, en dan nog een derde slag lieden, die zeker niet tegen Jehova kozen, maar toch in den Baaldienst ook wel iets waars vonden, en die nu tot op hun dood toe, óf op twee gedachten hinkten, óf voor het gemengde systeem waren, om zoo ze zeiden: het ware uit beide in zich opnamen.

Dat stond dan zoo wijs.

Die anderen die óf enghartig zich aan den Jehovadienst, óf zooals de Schrift het altoos noemt, aan »de vreeze van Jehova", aan »de vreeze des Heeren" hielden, waren in hun oog de achterlijke, de bekrompene, de verouderde lieden. Zoo ontwikkeld van geest, als zij waren, konden ze met dat verouderde standpunt geen vrede meer hebben.

En evenzoo waren ze toch ook weer te ernstig en te vroom, om in den wereldzin van den Baaldienst geheel op te gaan.

Zij namen een *hooger* standpunt in.

Zij trokken van uit dien Jehovadienst eenerzijds en van uit dien Baaldienst anderzijds twee schuine lijnen naar boven, die elkander ten slotte kruisten, en in het hooge kruispunt van die twee lijnen vonden zij het rustpunt voor hun breede, ruime inzichten.

Dat bond hen tot niets.

Daarbij bleven ze persoonlijk zoo vrij als een vogel, die met zijn twee vleugels op de lucht drijft.

En onder dat alles hielden ze de kans schoon, om roem voor hun vrijzinnigheid in te oogsten en toch tegelijk als lieden van vromen en ernstigen zin bekend te staan.

Een soort lieden, gelijk een kundig Duitsch uitlegger bij dit Psalmvers opmerkt, dat ge ook thans nog in onze Christelijke maatschappij vindt.

Ge kent ze ook wel die velen, die de orthodoxie volstrekt niet willen tegenstaan, o, neen, orthodox willen ook zij wezen, maar die ondershands hun dusgenaamde orthodoxie vermengen met allerlei naturalistische en wijsgeerige wijsheid, en daardoor het dubbele doel bereiken, dat ze in de groote tegenstelling nog bij de orthodoxen worden gerekend, en dat ze desniettemin bij de lieden der wereld en der wereldsche wetenschap als onbekrompen en toeschietelijk bekend staan.

In de dagen van den Psalmist was het Jehovadienst en Baaldienst, en dan nog een soort richting die tusschenbeide instond.

En zoo is het ook nu nog: beslist Gereformeerd en Modern, met een half Moderne, half Orthodoxe richting er tusschenin.

En nu stond de Psalmist zeer zeker vierkant tegenover den Baaldienst, maar toch zijn *haat* keert zich nog sterker tegen dat hinken op twee gedachten, tegen dat halfslachtige dobberen en slingeren, en voor het oor zijns Gods zijn ziel uitzingende, betuigt hij: »Ik haat die kwade ranken, maar uwe Wet, die alleen vastigheid biedt, heb ik lief."

Ook dit kwaad nu komt uit het door zonde gebroken menschelijk hart

Ge moogt u dus niet aanstellen, alsof dat dubbelhartige, dat slingerende en onvaste in u niet, maar alleen in die tweeslachtige lieden school, alsof gij hen verachten en in uzelven roemen kondt.

Het menschelijk hart is in alle mensch naar zijn grondtrek één, en nu de zonde de veerkrachtige eenheid van dat hart brak, leeft de geneigdheid om, gelijk het spreekwoord zegt, van twee wallen te eten, in een ieder, en dus ook in u.

Er is wel verschil in graad, ook van nature. De een heeft staal in het bloed zijns harten, de ander is glibberig van aanleg. Ook oefent opvoeding en levenslot invloed, zoodat de één vaak te ras besluit en de ander schier in zijn besluiteloosheid ondergaat. Maar toch als bij de groote levenskeuze uw hart dat slingeren en heulen is te boven gekomen, dan is dit ook in u vrucht niet van eigen degelijkheid of flinkheid, maar vrucht eenigljk van *genade*. Vrucht daarvan, dat *de* Geest op *uw* geest heeft ingewerkt, en u alzoo vast heeft gezet.

Ook in deze kostelijke gave der vastheid en beslistheid van geest en zin, hebt gij niet te *roemen*, maar er voor te *danken*.

Mits dan ook zóó te danken, dat ge niet zeggen gaat: »Omdat ik het ontving en niet zelf verwierf, mag ik anderer besluiteloosheid en halfslachtigheid niet bestrijden en tekeergaan. Dit zou zelfverheffing en aanmatiging wezen; maar dat ge integendeel, juist *uit dankbaarheid*, om ook den broeder te zegenen, rusteloos dat hinken op twee gedachten, als een kwaad dat te haten is, ook in den broeder vervolgt, tot het, met Gods hulpe, ook in hem zij uitgeroeid.

Dit wat de groote levens*keuze*, het keeren op den tweesprong van den *te volgen weg*, het bepalen van *uw koers* op de levenszee, het vaststellen van uw levens*richting* aangaat.

Maar waan niet, dat, als die koers maar vaststaat, daarmee reeds alle dooreenslingering van de kwade ranken uit uw hart weg is.

Veeleer ontwaart men telkens nog, hoe bij de meest besliste belijders, die zonder zweem van aarzeling voor Jehova, voor de vreeze des Heeren, voor Gods Woord en Wet gekozen hebben, zoodra het op de practijk des levens aankomt, de oude aarzeling, dezelfde gevaarlijke halfslachtigheid weer uitkomt.

»Twee peren op den boog", zooals de Kantteekenaar zegt, en daarom in elk voorkomend geval erkennen ja, dat het aldus wel eisch van het beginsel zou zijn, maar toch aanstonds weer de kwade rank van »gedeeldheid in gepeinzen" zich zóó lang om dien eisch laten heenslingeren, dat er van het voldoen aan dien eisch niets komt.

Wel erkennen, dat recht voor ons uit de koninklijke weg ligt, maar... onderwijl links wegkijken naar een *uitwegje*, dat zich zijwaarts kronkelt.

Zóó,... en toch weer *niet* zóó willen.

Altoos aarzelen, en onder dit eindeloos aarzelen, als het eindelijk dan toch uit heeft, ongelukkigerwijs juist bijna altoos bij het verkeerde punt uitkomen.

Onder het schoone voorgeven dat men toch verkeerd zou doen met een *overhaast* besluit te nemen, ten slotte willoos heendrijven naar een besluit, dat vlak verkeerd is.

Een wik- en weegsysteem, dat het mes van de balans ten slotte stomp maakt, en dan met den vinger tegen de balans aantikken, om den evenaar die niet in het huisje wil, zelf in het huisje te brengen.

Geknutsel voor veerkracht.

En als ge dan ten leste in die dooreengevlochte ranken geheel verward zijt geraakt, van het *geknutsel* in het *geknoei* vervallen, om uzelven diets te maken, dat niet uw vinger, maar het mes van de balans den evenaar in het huisje bracht.

Aldus is het ondiepe en onvaste leven, dat de *karakters* zoo schaars maakt, in onzen tijd zoo hand over hand toeneemt, de kloekheid breekt, den manlijken zin in vrouwelijke slapheid doet ondergaan, en dat van den bodem des levens naar boven woelend, straks weer de vastheid van uw kerk, van uw belijdenis, van heel de positie der geloovigen te midden der wereld ondermijnen gaat.

Zie daarom toe, dat ge niet alleen de kwade ranken haat, als het op de groote levenskeuze aankomt, maar heb den heiligen zin om die kwade ranken van het tweeslachtig, halfslachtig en aarzelend »gepeinzen", ook in uw eig-n kring, in uw eigen hart, en in het hart uwer kinderen tegen te staan en te haten.

Uit die dobberende, slingerende gepeinzen komt niets dan slapheid en dubbelhartigheid, onderwijl juist geen tijd meer dan het einde dezer eeuw aan vastheid van gang, aan beslistheid van tred, aan kloekheid van manlijke veerkracht behoefte heeft.

Toen in de bange dagen van Alva het Calvinisme hier zijn intrede deed, vond het ook hier in dezelfde kwade ranken van aarzeling, besluiteloosheid en zelfslachtigheid de ziel bevangen.

Zou men, of zou men niet? En indien men zou, zou men wel zóó ver, en zoo vlak rechtuit doorgaan?

Zoo stond men te hinken op twee gedachten, te aarzelen en te schuifelen voor den tweesprong.

Tot het Calvinisme kwam, en heel het land door riep: *Zeg aan Israël dat ze voorttrekken.*

En toen trok al het volk op, en in Gods kracht hebben ze overwonnen!

---

[1]) Het woord in het oorspronkelijke gebezigd kan zoowel een *rank*, als het *gespitene* beduiden. Vandaar dat sommige uitleggers het woord houden voor een vasten naam, waarmee men de lieden van dubbelhartigen zin aanduidde, de *Phêesim*.

Amsterdam, 27 November 1896.

De zending en het buitenkerkelijk initiatief.

De reden waarom alleen kerken, naar eisch, zending kunnen drijven, meenen we klaar en duidelijk te hebben uiteengezet.

De zendingslast eischt Doop. Doopen kan alleen de kerk van Christus. Derhalve kan ook *alleen* de kerk zending drijven.

Nog van geen enkele zijde is tegen deze o. i. onaantastbare stelling protest vernomen.

Ook met volkomen eerbiediging van deze stelling, kan intusschen de vraag worden gedaan, of dan niemand, hetzij persoonlijk, hetzij vereenigd met anderen, iets voor de zending doen kan, tenzij eenige kerk hem daartoe oproepe.

En hierop nu luidt ons antwoord: Zending *drijven* kan alleen een kerk, de zending *steunen* en *bevorderen* kan elk particulier en velerlei particuliere vereeniging.

Doch vooraf een woord over de uitdrukking: zending *drijven*.

Die uitdrukking is gewraakt.

Dit is begrijpelijk, omdat men aan »handel drijven" denkende, hierin een min edele uitdrukking zag, die te mijden scheen.

Toch meenen we, dat men wel zal doen, deze korte, duidelijke manier van spreken niet te laten varen.

Drijven zegt meer dan *oefenen*.

Er zit in *drijven* sterker *aandrift*, gelijk dan ook »drift" in *aandrift* van datzelfde woord *drijven* afkomt.

Sterk vooral gevoelt men dat aan het verwante Engelsche woord *thrift*, en het daarbij hoorende werkwoord *to thrive*, dat bloei, groei, energieke aandrift en ontwikkeling beteekent.

In geest*drift* hebben wij hetzelfde woord.

Zending *oefenen* is alzoo meer kalm en rustig in het werk der zending verkeeren, Zending *drijven* is met edelen hartstocht, met heilige aandrift, in vuur van geest*drift* voor de zending ijveren.

Reeds in de Middeneeuwen sprak men dan ook (zie Midd. Ned. Woordenboek II, p. 416) van *»eene bootscap driven"*, wat het woordenboek weergeeft door *»eene zending verrichten."* Juist dus wat wij noodig hebben.

En dat het van oudsher ook in edeler zin gebezigd werd, blijkt uit de Middeneeuwsche uitdrukking: *zi wilden dieselfde ghelove driven*, wat zeggen wil: zij wilden ijveren voor hetzelfde geloof (zie p. 417).

Wie met ons juist in het werk der zending om heilige aan*drift* en de bezieling der geest*drift* vraagt, doet dus nog zoo kwaad niet, zoo hij ook spreekt van *»zending drijven"*, ook al is deze zegswijze minder gewoon, en op sommiger lippen niets dan een germanisme, d. w. z. een Duitsche bedelbrok.

»Zending drijven" beteekent dan: het werk der zending verrichten met inspanning van alle kracht; en juist dát is het wat wij van onze kerken begeeren; en wat alleen de kerken doen kunnen.

Maar belet dit nu, dat iemand ook persoonlijk, of met anderen vereenigd, deze zending steune, helpe en bevordere?

Ons dunkt in geenen deele.

Immers men kan op allerlei manier een Jood, een Heiden of een Mahomedaan, die eerst vijandig tegen het Christendom overstond, tot andere overtuiging pogen te brengen, en hem trachten te bewegen, dat hij zijn ziel aan den Christus overgeve.

We doelen hier natuurlijk niet op *het geven van geld* voor de zending der kerk. Dat toch doet men als lid der kerk. Dat is en blijft dus de kerkelijke zending.

Maar geheel onderscheiden hiervan is allerlei poging, om hetzij Joden, hetzij Mahomedanen, hetzij Heidenen voor den Christus te winnen.

Stel iemand, die te Amsterdam woont, en veel met Joden in aanraking kwam, sprak met hen over de dingen des Koninkrijks, en God gaf het hem aan één of meer Joden de oogen te openen voor den waren Messias, dan deed hij dit particulier. Maar zoodra deze één of deze meerdere Joden tot werkelijke bekeering kwamen, zou niet hij ze doopen, maar zou hij ze tot de kerk brengen, en de kerk zou ze opnemen.

Evenzoo konden ook eenige particulieren saam zich vereenigen, om door traktaatjes of geleerde weerlegging van het Rabbinisme, propaganda onder de Joden te drijven. Wat zou hier tegen zijn?

Maar ook dan zouden de hierdoor bekeerde Joden niet door deze vereeniging gedoopt worden, en deze vereeniging zou geen aparte gemeente van bekeerde Joden stichten, maar die bekeerde Joden zouden door haar aan de kerk worden overgedragen, opdat die ze doopen mocht en in zich opnemen.

En precies evenzoo nu kan ieder Christen, die in den Archipel of in Suriname woont, pogen om alle mensch, die nog buiten Christus staat, voor den Heiland te winnen. Zelfs verstaan we niet, hoe Christenen op Java jarenlang wonen konden en herwaarts terugkeeren, zonder dat ze ooit één enkelen Javaan voor den Christus poogden te winnen.

Maar ook in dit geval zou zulk particulier initiatief geen ander gevolg hebben, dan dat zulk- een Christen op Java den bekeerden Javaan bij de kerk aanbeval, dat de kerk hem verder onderwees, en dat de kerk hem doopte en in zich opnam.

Wil men nu met meerderen gezamenlijk, de middelen opsporen en aanwenden, om meer toegang tot de Javanen te erlangen, dan ligt het voor de hand, dat men daartoe óf op Java scholen kan openen, óf in sommige hoofdplaatsen een dokter, met een hospitaal en een staf van helpers en pleegzusters kan vestigen.

Dit alles is geen voltooide zending, geen zending op last van den Koning der kerk, geen zending in het ambt, maar het kan uitstekend en doeltreffend middel zijn, om het werk der kerk voor te bereiden en in de hand te werken.

Door onderwijs krijgt men gelegenheid om vormend op het jongere geslacht in te werken. Door geneeskundige hulp te bieden, ontsluit men het hart, wekt vertrouwen, en krijgt gelegenheid tot saamspreking.

En doordien dit alles *buiten* het ambt omgaat, is het *niet* aan de kerk gebonden, en kan ieder particulier er aan doen.

Maar al deze arbeid kan daarom nooit zijn doel treffen *buiten de kerk om*.

Als onderwijs en geneeskundige hulp aan het einde van hun taak zijn, moet de kerk optreden, om de bekeerlingen te onderwijzen en te doopen en in zich op te nemen.

Vandaar dat wie niet in den wilde en in den blinde, maar in goed verband te werk wil gaan, liefst ook dezen arbeid in verband met de kerken zal *beginnen*, en dat de kerken zeker dezen arbeid evenzoo kunnen en mogen ondernemen.

Maar toch gevoelt een ieder, hoe op dit terrein juist het breede veld van werkzaamheid, voor het *niet*-ambtelijk, d. i. particulier optreden ligt.

Vooral Christenen die van Godswege met rijke middelen gezegend zijn, en die naar Java willen vertrekken, om de zielen naar Jezus te lokken, kunnen handen vol werk vinden. En zoo mannen als vrouwen, zoo jongelingen als jongedochters, kunnen, mits alles goed in elkaar worde gezet, hier een levensroeping vinden die heerlijk is.

Java alleen heeft een bevolking van over de 24 millioen zielen. Bijna zesmaal meer dan ons heele land.

Formuleering van beginselen.

Begrijpelijkerwijze wordt in kringen, die buiten de beoefening der wetenschap staan, herhaaldelijk de vraag gedaan, hoe men zich houden kan aan beginselen, die niet door een bevoegde autoriteit geformuleerd en vastgesteld zijn.

Bij de rechtspraak, zoo zegt men dan, weet ieder waaraan hij zich te houden heeft, want de artikelen der wet formuleeren en stellen vast.

Zoo ook op kerkelijk gebied staan de beginselen geformuleerd in de Belijdenis.

En bovendien beide malen is er een autoriteit aangewezen, om desverlangd over de naleving der beginselen te beslissen.

Maar hoe ter wereld wilt ge iets binden aan »Gereformeerde beginselen", zoolang niet vaststaat, hoe deze te formuleeren zijn, en wie er over beslissen zal?

Al zulk zeggen nu spruit daaruit voort, dat men geen behoorlijk onderscheid maakt, tusschen beginsel van rechtspraak (civiel of kerkelijk) en beginsel voor het wetenschappelijk onderzoek.

De paedagogiek of opvoedkunde moet natuurlijk uitgaan van beginselen, maar hoe ter wereld zou men ooit deze beginselen met vaste autoriteit kunnen formuleeren?

Een autoriteit die dit zou kunnen doen, is eenvoudig ondenkbaar.

En zoo nu is het met elk vak van wetenschap, uitgezonderd de Theologie, daar deze een onderzoek instelt in verband met de kerk van Christus, en zij dus voor haar onderzoek, wel lang niet alle, maar toch eenige beginselen geformuleerd vindt in de Belijdenis, en alzoo, wijl ze Gereformeerde Theologie moet zijn, met die in de Belijdenis neergelegde beginselen heeft te rekenen.

Staat nu daarom buiten de Theologie alles op losse schroeven? En kan bij elke andere wetenschap ieder onderzoeker van die beginselen maken wat hij wil?

Antwoord: Ja, indien ge van geen historische gegevens uitgaat. Maar stellig niet, zoo ge een historisch gegeven als uitgangspunt neemt.

Stelt ge zoo b. v. dat het onderzoek moet uitgaan van de Gereformeerde beginselen, dan hebt ge een *historisch* uitgangspunt, en moet het historisch onderzoek beslissen, welke die beginselen zijn, om daarna *logisch* uit te maken, wat uit die beginselen volgt.

Dit vat nu niet, wie historisch onderzoek en logische consequentie aanziet voor twee niets zeggende gegevens.

Maar dat vat wel, wie weet dat wetenschappelijk historisch onderzoek tot *vastheid van inzicht* leidt, en dat evenzoo de logische deductie geen kinderspel is, maar *bondig* toegaat en *vast resultaat* levert.

Standpunt-Bruna.

I.

Op onze vraag, of Ds. Bruna het met ons eens is, dat we bij onze verdere beschouwing de Artikelen onzer Confessie in zake de kerk tot uitgangspunt kiezen, ontvingen we *geen* antwoord.

Nemen we aan, dat dit zwijgen is op te vatten als een zwijgen der veroutwaardiging: »Wat meent ge, dat ik mij zelven Gereformeerd zou noemen, en *niet* de grondbeginselen der Calvinisten omtrent de kerk zou belijden, gelijk onze gemeenschappelijke Confessie die aangeeft?"

Het zal dus een *qui tacet consentire videtur* zijn, d. w. z. wie zwijgt consenteert.

En dan belet niets ons, te voldoen aan zijn verzoek, om te beginnen met ons oordeel te zeggen over de hoofdstrekking van zijn in elk geval belangrijke brochure, en dienen we dus eerst aan onze lezers duidelijk te maken, wat het stelsel van dit vlugschrift is.

Zijn uitgangspuut dan is, dat de *Hervormde Kerk* ten principale daardoor zondigt *dat ze onwaar is*, of wilt ge, dat ze niet alleen leugen in haar schoot draagt, maar verleugend is in haar bestaan als zoodanig.

Hij schrijft toch:

> De Nederlandsche Hervormde kerk is onwaar. In de eerste plaats is zij iets anders dan ze heet. Ze heet een kerk, ze heet een dienaresse van den *kurios*, den Heer, en ze is een meesteresse van zichzelve.
>
> Bij geen enkele quaestie, in welk kerkelijk gezagalichaam ook behandeld, is in de laatste jaren ooit gevraagd: »wat zegt de Heere"? maar altijd: »wat zegt de persoonlijke opinie van de meerderheid"?
>
> Dit lichaam heet Hervormd, maar het fundament der hervorming: Gods Woord boven alles, God Woord alleen, en dat Woord in den bijbel; is langzamerhand geheel omgezet in de leuze: Gods Woord alleen en boven alles en dat Woord te vinden in de dictaten van hoogeleerden of in de notulen van theologen-vergaderingen.

Plastisch licht hij dit nader op deze wijze toe:

> Ge kunt Zondagsmorgens een Nederlandsche Hervormde kerk binnengaan en daar een preekstoel zien en op dien preekstoel zien liggen een bijbel en dan kunt ge een predikant zien opkomen, die met eerbied uit dit boek leest en buigt voor de majesteit van Hem, die uit dit boek spreekt. En dan loopt ge naar een naburig dorp en vraagt naar de Nederlandsche Hervormde kerk en ge treedt binnen en ge ziet ook daar een kansel en ook daar een prediker en ook daar een bijbel en de prediker wijst met den vinger naar dit boek en spreekt: »voorheen ja, in de tijden der onwetendheid heeft men dit boek gehouden voor het Woord van God, maar thans weten wij beter; thans weten wij, hoe bij de bijbelschrijvers menigmaal hun vrome zin de rede overstemde en lichtgeloovigheid voor waarheid hield, wat droomen waren."
>
> De Nederlandsche Hervormde kerk is onwaar, want ze pretendeert te zijn eenige geestelijke éénheid en als zoodanig bestaat ze niet.

Aldus is z. i. de feitelijke toestand. Tegen dien feitelijken toestand gaat zijn hoofdaanklacht. En het is die hoofdaanklacht, die hij poogde uit te drukken in zijn titel: *Over de onwaarheid der Nederl. Herv. Kerk.*

Geheel deze uitdrukkingswijze achten we onjuist.

Ze is ontleend aan de Ethische grondbeschouwing.

Want wel zien we niet voorbij, dat ook de Heilige Schrift spreekt van »*de waarheid doen*," en alzoo het woord *waarheid* in anderen zin bezigt, dan wij dit in onze taal gewoon zijn; maar dit geeft ons allerminst recht, om, nu eenmaal een vervalsching van het waarheidsbegrip in zwang kwam, ook in ons eigen spraakgebruik zulk een wijze van uitdrukking over te nemen.

Er is eenerzijds een verstandelijk leven, een leven van ons denken, een leven in onze gedachtenwereld; en daarnaast en daartegenover staat ons zedelijk godsdienstig leven.

Deze twee sferen van ons leven zijn door juiste grenzen van elkaar gescheiden.

De grondbeschouwing der Ethischen daarentegen heeft ook deze grenzen pogen te verflauwen, en de *zedelijke* eigenschappen met de *verstandelijke* denkbeelden ineen laten vloeien.

Op die wijze zijn de bekende uitdrukkingen ontstaan van: Wees waar, Waar in alles enz. Uitdrukkingen die, hoe goed ook oorspronkelijk bedoeld, nochtans van een verkeerde grondbeschouwing uitgingen, en de grens tusschen de sfeer van ons verstand en die van onzen wil ophieven.

Ds. Bruna heeft dan ook zelf reeds twijfel. geopperd, of de gekozen titel wel juist ware.

Hij wilde niet betoogen wat schrijver dezes voor nu bijna dertig jaren bedoelde, toen hij in zijn *Kerkvisitatie* een hoofdstuk opnam onder den titel: *De leugen in de kerk.*

Neen, hij wilde aantoonen, dat de titel waaronder dit Genootschap optreedt, als zoodanig niet beantwoordt aan haar wezen noch aan den feitelijken toestand van dit wezen; dat ze niet *is* datgene waarvoor ze zich uitgeeft, en waarvoor velen haar houden.

Dit nu zou zijn uitgedrukt door als titel te kiezen: *De Ned. Herv. Kerk is geen kerk.*

Doch dit is bijzaak.

Hoofdzaak is hem de bewering, dat de Ned. Hervormde Kerk het karakter van kerk te zijn mist, en hierin zijn we het met den schrijver eens.

Hiervan uitgaande stelt hij nu, dat verandering van dezen toestand slechts op tweeerlei wijze te brengen is.

> Dit kan ten eerste geschieden door uitbanning van alle elementen, die tegen elkaar strijden en het zich stellen in theorie en praktijk, op een meer of minder ruim, maar in elk geval scherp belijnd fundament.
>
> En dit kan ten tweede geschieden, doordat de Nederlandsche Hervormde kerk de pretentie van een geestelijken band te vormen, opgeeft, uit hare statuten zorgvuldig al het geestelijke schrapt en een anderen, in elk geval niet geestelijken, grondslag van eenheid zoekt of bewaart.

Hij voor zich wenscht geen bestendiging van den bestaanden toestand, en vindt zich nu voor deze keuze geplaatst:

> Eén der belijdenissen of richtingen te laten als Nederlandsche Hervormde kerk en alle andere uit te doen treden, of anders de Nederlandsche Hervormde kerk maken tot een vereeniging op stoffelijken of zedelijken grondslag, met loslating van al wat er geestelijks in deze eenheid was of heette te zijn.

Welk van deze twee men nu ook kiest, in elk geval is het eisch, dat de onderscheidene personen, die zekere geestelijke eenheid bezitten, zich als afzonderlijke groepen organiseeren, en dat wel om de belijdenis van dat beginsel, dat hen als groep saámhoudt. Laat ons zeggen de Gereformeerden om de Gereformeerde belijdenis, de Ethischen om hun Ethisch beginsel, de Groningers om hun »Evangelie", de Modernen om hun »Moderne wereldbeschouwing", de Nietsgeloovers om hun Ongeloof.

Of daarbij alle overige groepen buiten het Genootschap raken, om het Genootschap bij boedelscheiding aan één dier groepen te laten, of wel dat alle groepen saám in het Genootschap een financieele eenheid blijven bezitten, doet z. i. hierbij niets ter zake.

In of buiten het Genootschap, alle groepen zijn verplicht haar beginsel en belijdenis duidelijk uit te spreken, en zich daarnaar te organiseeren.

Geestelijke deeling en scheiding der geesten, is daarom van geheel de door hem beoogde reformatie het uitgangspunt.

Men zal dan z. i. moeten beginnen, met onverwijld b. v. alle Gereformeerden in de Ned. Herv. Kerk zich als afzonderlijke groep in dit Genootschap degelijk te laten organiseeren.

Doen nu ook andere groepen dit, dan spruit hieruit z. i. tweeërlei voordeel voort:

> In de eerste plaats zullen door dit streven geestverwanten, meer dan tot nu toe, aaneensluiting zoeken en door die nauwere aaneensluiting zal van elke groep meerdere macht uitgaan.
>
> Het zal geven, dat de oogen van een grooter aantal menschen zullen opengaan voor de onmogelijkheid om geestelijke vijanden met een band als van broeders samen te binden.
>
> Het zal de mogelijkheid doen ontstaan om op een gemakkelijke wijze eenmaal tot eene oplossing van het vraagstuk dat we bespreken, te komen: want hetzij men de Nederlandsche Hervormde kerk onder dezen oneigenlijken naam wil behouden, hetzij men tot volle scheiding zou willen doorgaan, in beide gevallen is een groot bezwaar weggenomen, wanneer er een zuivere grensbepaling van de verschillende richtingen is te geven en wanneer voor elke partij het fundament van een geestelijk huis is gelegd.

Het eerste voordeel zoekt Ds. Bruna derhalve in krachtsverhooging door organisatie van de toch feitelijk reeds bestaande groepen, een afbaking van wat uiteen moet.

En hieraan knoopt hij dit tweede voordeel vast:

> Een tweede voordeel voor dit streven is gelegen in het feit, dat het geen kunstmatige, mechanische, maar een natuurlijke, historische weg is, dien we hier ingaan.
>
> Reeds op duidelijke wijze zijn de lijnen, die wij principieel willen trekken, te voorschijn gekomen.
>
> Als bewijs daarvan zijn in de eerste plaats te noemen de jaarlijksche vergaderingen van moderne, Groningsche, ethische en confessioneele theologen, een jaarlijksche wapenschouwing van geestverwante predikanten.
>
> Als nog sterker bewijs vinden we het feit, dat ethische predikanten godsdienstoefeningen gaan houden en formeele evangelisaties, zendingspos